

ЗАВРШНА РЕЧ ОПТУЖЕНОГ КУМАНУДИ КОСТЕ

Претседник: Оптужени Кумануди, приђите Суду. (Оптужени Кумануди прилази Суду)

Усвајате ли реч и одбрану свога браниоца?

Оптужени Коста Кумануди: Усвајам реч свога браниоца. Молим да ми се допусти да додам неколико напомена, у вези са делима инкриминисаним у самој оптужници. Међу тим делима на прво место долази апел. Рећи ћу укратко и конкретно, да супротно од онога што тврди оптужница апел није имао за циљ да помаже окупатору. Напротив, његов једини и главни циљ је био да спречи и задржи окупатора да не врши и даље одмазде и стрељања. То је била једна политичка декларација упућена непосредно српском народу, а није била упућена Немцима и комесарској влади. *Њима се није ишло на то да се било једнима или другима пружи помоћ или сарадња или подршка. Мотиви који су руководили потписнике и инспирисали их састоје се у овоме. На конференцији која је сазвана у претседништву комесарске владе Аћимовића он је изјавио да је добио уверење од команданта Србије да ће ако се успостави ред и мир престати са дотадашњим егзекуцијама, да нико неће више бити ухапшен без одлуке надлежне власти, да нико неће бити осуђен на смрт без пресуде суда и да за једног убијеног Немца неће бити стрељано 100 Срба.*

Истичем да се у апелу нигде није помињао нити нападао народноослободилачки покрет. О томе покрету, у почетку августа 1941 године, нама, који смо остали у Србији под окупацијом, није могло бити ништа одређеније познато, а и сам тај покрет у томе моменту још се у потпуности није био развио.

Све информације ми смо моГли црпети или из тадашњих листава или из званичних саопштења која нисмо моГли контролисати, колико су те информације моГле бити тачне. Додајем још, и то да је приликом те конференције наглашено да ако се стање у земљи не среди да ће окупатор предузети репресалије још много страшније, да ће довести Мађаре и усташе да они поврате ред. Таква претња од таквоГ окупатора, а ми смо већ тада довољно искусили у томе поГледу, била је исувиише озбиљна, да се о њу моГЛО оглушиСпи. Предложен је овај апел као један излаз из те мучне ситуације и као опомена српском народу. И поред стотине и стотине људи, који су Га потписали, и ја сам дао свој потпис, да би се спречио окупатор од уништења и истребљења српскоГ на-

рода и да би се на тај начин спречило да из тога поремећаја у земљи не настане братоубилачки крвави међусобни Грађански рат. То су, Господо судије, били у Главном мотиви који су руководили потписнике. Из тих мотива стотине и стотине личности разних убеђења разних Гледишта и разних професија потписало је тај апел, почев од црквених великодостојника до бивших и садашњих министара, од чланова академије наука и претседника академије наука, од претставника свију професија, инжењера, лекара, индустријалаца, трговаца, од сељака и радника наћи ћете имена најугледнијих људи међу потписницима.

За тако велики број личности не може се рећи да су подлегли страху или да су били под политичким утицајем или да су се ставили у службу окупатора. Њих је руководила само једна једина тежња, да се колико год је могуће спречи истребљење Срба, који су тада немилнице уништавани како од Немаца тако и од усташа, Мађара и Италијана.

Претседник: Молим вас без непотребних опширности.

Оптужени Кумануди: То је увод. То је увод да бих могао да говорим даље.

Претседник: Немојте са тако опширним уводом.

Оптужени Кумануди: Ја ћу бити што краћи.

ГХретседник: Сам апел био је претресан. Ви можете Говорити о ономе што је заборавила ваша одбрана.

Оптужени Кумануди: Ја нећу да понављам извесне ствари, али од стотине потписника одговарамо нас двојица.

Због тога што се сматра да смо ми у бившој Југославији и Грали водећу политичку улогу у политичком животу, па смо зато што сам ја био четврти потписник а Марковић 16-ти могли да утичемо на остале потписнике. Ја не знам по коме правном критеријуму може да се тврди да је трећи потписник од четвртога или пети потписник мање одговоран од четвртога. Сем тога међу потписницима има врло угледних личности које извесно не би подлегле таквом утицају, а питање је да ли је уопште могуће под окупацијом политички утицај, уколико смо га имали, остале онакав какав смо имали раније. Сем тога међу потписницима има људи из разних политичких партија, а зна се у бившој Југославији колика је била искључивост и подвојеност политичка, па би то био разлог да онај који припада другој политичкој партији апел баши због тога не потпише. Напоследку у тужби је наведено како су имена првих потписника била одвојена од осталих. Међутим то је нетачно јер једновремено су имена свих потписника у исти мах објављена.

Напоследку да скренем пажњу на још једну врло важну околност у погледу оптуживања др. Марковића и мене...

Претседник: Ви нисте адвокат Марковића, Говорите ви о себи.

Оптужени Кумануди: Оптужница нас је везала. У Уставу ФНРЈ ушло је освештано начело да су сви Грађани пред законом јед-

наки. То је Закон за исту радњу коју су извршили под исШим околностима или су сви одговорни или су сви неодговорни. Разлике може да буде само, ако постоји одговорност, у степену одговорности, а степен одговорности зависи од учешћа већег или мањег, од веће или мање активности у извршењу једне кривичне радње, од тога да ли је неко био потстрекач или помагач у мањем степену или инспиратор. Ниуком случају што се тиче мене не може бити у питању степен кривичне одговорности јер ја нисам био ни потстрекач ни инспиратор. Према томе стојим на гледишту да. оптужница није могла да одвоји моје име и др. Марковића и да само нас двојица сматра једино одговорним. Тиме што сам додирнуо то питање одговорности ја не смашрам да треба да буду одговорни и сви други потписници. По моме мишљењу **МОГЛО** би се поставити питање да ли постоји уопште кривично дело у радњи потписивања апела. Ја сматрам да не може постојати у томе ни непосредна ни посредна сарадња са непријатељем. Што се тиче посредне сарадње оптужница то и не тврди, а што се тиче посредне сарадње ако се испита текст апела јасно је да се апел обраћа српском народу и да му скреће пажњу на околности које могу наступити ако се поремети ред и мир. Ово обраћање упућено је само српским властима а не и властима окупатора.

Напоследку у самом апелу осуђује се напад из заседе и наглашава се изрично да тај начин борбе није витешки и да не одговара духу српског народа. У апелу се нигде ниједном речју не позива народ да одустане од ма каквог оружаног покрета у маси или од устанка који би био организован. Нема ниједне речи о томе. Према томе што се скреће пажња само на нападе из заседе, може се потпуно мирно закључити, да онај други начин борбе није апелом забрањиван или није указивано народу, да је он потпуно искључен и да га не треба употребити.

Ја сам се мало дуже задржао и молим Г. председника да ме извини.

Претседник: А да ли се може закључити из овога окупаторског апела који сте ви потписали да се забрањује само припуцавање из заседе а дозвољавају се масовни устанци.

Оптужени Кумануди: Да се дозвољавају не, адасеи не забрањују.

Претседник: Изволите даље.

Оптужени Кумануди: По томе што се апел није више појавио после августа 1941 Године, онда кад су се устанак и народноослободилачки покрет потпуно развили може се закључити да је апел био један потпуно усамљен акт и да није имао за циљ да спречава акцију, која се доцније појавила. Према томе сматрам да се не може рећи да је апелом извршено дело отворене сарадње са непријатељем, као што то оптулсба тврди, а као што сам рекао и **на са**слушању. Ја сматрам да је то један хумани акт.

Друго дело то је конференција код Аћиминовића, која је предложила Недића за председника владе. Изјавио сам и на саслушању и допустите да поновим ту изјаву, да на тој конференцији нисам

био. Сматрам да је изјава из онога што сама оптужница садржи о Недићу имала једино циљ да Недића оправда, да он није желео да састави владу, да је био том конференцијом натеран да састави владу. То све цитирам његове речи што је говорио на своје саслушању: да су га најугледније политичке личности убедиле да је он баш тај, који у тадашњим приликама може једино поставити шеф владе, да су му управо дали мандат да састави владу и да су чак тражили да и друге политичке личности уђу у владу, да буде коалициона састављена из свих партија. Та тврђења доказују да је Недић желео да се брани и да се правда и то само у своју корист без обзира на Немце, јер као што је и овде констатовано и као што је поновљено, постоји наредба главнокомандујућег Србије да он има да састави владу и то баш 29 августа без обзира на све ове друге околности.

Изјава Милана Јовановића, новинара, не садржи ништа ново. То није никакав нов доказ, он просто понавља оно што је од Недића чуо. Оптужница, међутим, не верује моме одрицању да сам овој конференцији присуствовао и сматрам да је баш то доказ да сам учинио дело издаје свога народа и да се трудим да тиме избегнем кривичну одговорност и санкције које она повлачи.

Допустите да сасвим кратко, теориски, размотрим да ли у овоме делу може бити кривичне радње и да ли уопште има ма какве кривичне одговорности. Нре свега, учесници нису били ни од кога овлашћени па дају мандат за састав владе. Они су моГли само да учине један предлог и да изнесу једно Гледиште. То Гледиште и тај предлоГ може бити рђав, али то остаје само Гледиште и само предлоГ. Остварење није зависило ни од њихове воље ни од њихове моћи. У данашњем модерном јавном праву то је питање пречишћено и за оне личности које би биле овлашћене да предлажу једноГ мандатора. И кад учине такав предлоГ, оне немају никакве ни политичке ни личне одГоворности. У свима земљама, онај фактор који одређује претседника владе увек се претходно консултује са претседницима претставничког тела...

Претседник: И ми смо учили нешто права. Не би требало да понављамо сада оно што смо учили на Универзитету.

Оптужени Кумануди: Да ли су одговорни они зато што су такав савет дали. Да наведем један најскорашињи пример код нас. Влада Драгише Цветковића потписала је тројни пакт и дала Немцима изГовор да нас нападну. Питање је сада да ли су одговорни претседник сената и претседник Народне скупштине што су дали савет да ДраГиша образује владу.

Претседник: Нису они овде. Усталом, то је ствар тужиоца.

Оптужени Кумануди: Досада им нико није покретао питање њихове кривичне одГоворности.

Тужилац: Биће, биће, и за намеснике и за све редом.

Оптужени Кумануди: Ја постављам питање теориски.

Претседник: Молим вас, оставите теорију. Изнесите опипљиве ствари.

Оптужени Кумануди: По члану 77 данашњег устава, Народна скупштина не предлаже него, много више од Шога, непосредно именује савезну владу Југославије, а за Шо на име, ова не сноси никакву одговорност. ШШавише, наш УсШав учинио је један велики корак даље. Не само шШо Народна скупштина не одговара за посШанак савезне владе већ, обрнуто од тога, савезна влада је њој одговорна и њој полаже рачуна о своме раду. На тај начин, питање одговорности о постанку и функционисању владе у Југославији потпуно је решено.

Прелазим на треће дело из оптужнице. Рећи ћу само укратко да је одбор који је састављен 1944 године имао за једини циљ да припреми дочек и поздрави Црвену армију и Народноослободилачку војску. НикакоГ другоГ циља тај одбор није имао и нетачно је тврђење оптужнице да је он требао, у случају повлачења Немаца из Београда, да одржава ред. Једино поздрав и дочек. У томе циљу је и састављен. У томе одбору биле су не само политичке личности неГо и претставници разних културних организација и друштава. Сасвим укратко да нагласим још само и то да овај одбор, као што је и Марковићрекао, није имао никакве везе са организацијом ДМ. Ни на једном састанку није ни решено да тај одбор ступи у везу са београдском командом организације ДМ. Утврђено је само то да су долазили на седнице извесни чланови ДМ.

Тужилац: Пре тогп су били преГовори.

Оптужени Кумануди: То је одвојено. Да поменем још и то, да ја и друГо тврђење у оптужници, да је Шај одбор ступио у везу са Јонићем и са радом Јонићевим непосредно пред ослобођење Београда, да и то тврђење не стоји и да нас двојица нисмо уопште имали никакве везе с тим, нарочито не преко мајора Ивана Павловића са радом Јонића и Бећаревића, који су једну акцију у томе смислу заступали.

Тужилац: Је ли то ви говорите само за вас или за обојицу?

Оптужени Кумануди: Ја говорим за себе, али морам и њега да поменем кад смо у оптужници повезани. При крају сам. Допустите да кажем на крају да см.атрам да одредба из чл. 3 тачке 6 не може да се примени ни по самој оптужници. Оптужница ме оптужује за помагање у злочину политичке сарадње, а чл. 3 тачке 6 говори о две врсте кривичних дела: о ступању у политичку сарадњу за време рата и примању службе у органима непријатељске власти. МеђуШчим нити сам ја ступио у такву службу нити сам имао какву политичку сарадњу. И сама оптужница то не тврди, иако се позива на тај члан. Мислим да се ни чл. 3 тачка 6 ни чл. 4 не могу да примене.

Оптужница ме оптужује за врло тешко кривично дело, нарочито за издају свога народа и за помагање Немаца, а нарочито у погледу Недића да састави владу, као и за моралну и политичку подрику коју сам тој влади давао за цело време њеноГ рада.

Ја ћу само изјавити да за време окупације и рата нисам био ни у служби ни у сарадњи са окупатором, нисам их ни помагао нити

био његова подршка, нити уопште био на линији на којој је он био. Исто тако нити еам помагао нити сам био на линији Недићеве владе. Према томе сматрам да је оптужба недовољно основана. Ја сам за време рата радио само оно што је користило моме народу а штетило непријатељу, и могу да кажем да сам непријатељу био непријатељ. На мојој савести за време окупације нема ниједне мрље.

Претседник: Има ли још што ко да каже? (Нико се не јавља).

Проглашујем да је усмени јавни претрес по кривици оптуженог Михаиловића Драгољуба-Драже и осталих завршен. Суд ће пресуду донети и јавно саопштити у понедељак 15 јула 1946 године у 8 часова пре подне у истој судници.

Друже заставниче, наредите да се изведу оптужени.

Завршено у 0,30 часова.